

Karadeniz Fýkralarý'nda Karadenizli Ve Özelliikleri

Onaylayan Ahmet ÇOBAN
Wednesday, 30 January 2008
Son Güncelleme Sunday, 10 February 2008

Başka konularý da iþlemekle birlikte, “fýkralarda asli unsuru insan tepkil eder.” 1 Bunlar içinde Karadeniz fýkralarýn ayrý bir yeri de önemi vardýr. Kara-deniz fýkralarýnýn asýl tipi de “Karadenizli”, daha özel temsilcileri ise Temel, Fa-dime ve Dursun’dur. Zaman zaman Ydris de karpýmýza çýkmaktadır. Fakat asýl önemli olan, bunlarýn þahsýnda ter edilen bütün “Karadenizli”dir. Çünkü, Edebiyat teorilerinin temel konularýndan biri, yazar-eser iliþkisidir. Buna göre yazarla eseri arasýnda koparýlamaz baðlar vardýr. Bu baðlar sayesinde birinden diðerine geçmek, biriyle öbürünü tanımak ve anlam mümkündür. Karadeniz fýkralarýyla Karadenizli arasýnda da ayný gerçekler söz konusudur.

* Yard. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ordu Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatý Bölümü1 Þükrü Elçin, H. Girip, Kültür Bakanlýđy Yayýnlarý, Ankara 1981, s.624.

Bu fýkralarýn birinci özelliði, san’atçýsýný yani Karadenizli’yi; onun kimlik ve kiþiliðini anlatmasý, yansýtmasýdır. S. Dr. Cengiz Güleç, Karadenizli’nin dokuz özelliðini tespit eder. Bunlar; 1. Onuruna düþkünlük, 2. Sabýr sebat (Ýnat-çýlýk), 3. Giripkenlik, 4. Temizlik, 5. Geleneðe bađlý, saygýlý, koruyucu, namus düþkünü, 6. Mizahiden çok ciddi olup, 7. Gözünü budaktan esirgememek, 8. Çalýþkanlýk, 9. Dýþa dönük olup iç alemi ihmal etme.” 2Diðer yazýlardan bunlara üç madde daha eklenmiştir “Geleceðe dönük” olup, “kara ve denizden en verimli þekilde yararlanma”; 3 zeki, þakacı, mizahperver, saf görünüþlü ve alaycý fakat insani olup. (“Karayolcu”, BOT, 40; “Kalay”, BOT, 29). 4 Son madde benim tespitimdir; örnekleri de oldukça çoktur. Bunlar en çok “tecahül-i arifane” denilen san’atla ifade edilir. Türkçe olarak “bilmezlenme” terimiyle karpýladýđýmız bu san’atla Karadenizli, meseleyi anlamazdan gelerek karpýsýndakini yoklamak ister. (“Kim vurdu, ne bileyim”, TF, 93; “Hani reçeten”, TF, 68) Fýkralarda, bu maddeleri destekleyen kanýtlar da bulunmaktadır. A- Rekabet hissi (“Kahramanlýk”, BOT, 61.); B- Kimliðine sahip olup ve millilik (“Mahcubiyet”, BOT, 101; “Kilo”, BOT, 59; “Ýstiklal”, BOT, 12); C- Kýskançlýk (“Kokteyl”, BOT, 63); Ç- Öfkeliilik (“Kaynana”, BOT, 59; “Çürük kafa”, TF, 76; “Sýđýrlardan da be-cit misin?”, TF, 75; “Hau levhayý oraya koyani...”, TF, 100).Hakim, Temel’e sormuş:-Hanýmýn kafasýna neden sandalyeyle vurdun?Temel cevap vermip:-Ne yapayım hakim bey, masa çok ađýr idi.D- Ýhtiyatlýlýk (“Japonca”, BOT, 21); E- Kalenderlik: Kayserili,-Durum ciddi ama ümitsiz deðil, dermip.Temel ise,-Turum ümitsiz ama ciddi teðul” (“Kayserili”, BOT, 28)F- Pratiklik ve sađlamcýlýk (“Kabal”, BOT, 23; “Ýpret”, BOT, 17; “Kahveci”, BOT, 28; “Ýstanbul”, BOT, 10; “Ýstisna”, BOT, 13; “Kaktüs”, BOT, 28) G- Malumat ve maharet sahibi olup (“Kýymet”, BOT, 58; “Kiralama”, BOT, 61; “Ýstimna”, BOT, 13; “Kafiye”, BOT, 26-27; “Ýtalyan”, BOT, 18; “Kursiyer”, BOT, 83)H- Ticaret ve ince hesap meraký (“Ýzin”, BOT, 20; “Kaçýp”, BOT, 24; “Kasket”, BOT, 45; “Kayýp”, BOT, 47; “Kraliçe”, BOT, 77; “Kýtlýk”, BOT, 56) I- Merhamet ve iyilik (“Çakallar mi yesun oni?”, TF, 58) Ý- Çaða ayak uydurma (“Kerrat”, BOT, 52) J- Yükselme hýrsý aþaðý kalmama duygusu (“Ýrtifa”, BOT, 8; “Ýskele”, BOT, 9; “Kaleci”, BOT, 47)Bir turist,-Temel Bey, Rize limanýna nereden ineceðiz?-Penum Temel oldigumi nereden pildiniz?-Tahmin, caným.-O zaman, iskeleyi de tahmin et pakayum.” (“Tahmin”, BOT, 9) Fýkralardan benim tesbit ettiðim başka özellikler de þöyle sýralanabilir: 1. Üstünlük duygusu ve kendine güven vardýr. (“Katký”, BOT, 46-47; “Konferans”, BOT, 69)2. Ýnsanla idare etme sanatýna sahiptir. (“Ne deyi, bak bakalým”, TF, 20; “Baþýma dert olursun”, TF, 63)3. Açýksözlü ve merttir. (“Kapat”, BOT, 36; “Kaynana”, BOT, 48)4. Fazla duyarlý ve zaman zaman da alýngandýr. (“Kýrýþkýlýk”, BOT, 54-55; “Maymun”, BOT, 112; “Ýstanbul’da”, BOT, 10.“Kütüphane müdürü, memur Temel’e,-Sandalyeye çýktýđýn zaman ayađýnýn altýna gazete koy, demip.T cevap vermip:-Penum boyum her yere yetipmeye uygundur.” (BOT, 8)5. Kavrayýp yeteneði ve zekasý üstündür. (“Ýstifa”, BOT, 12; “Kara”, BOT, 36; “Ýp”, BOT, 14; “Kanaatkarlýk”, BOT, 33; “Ýplem”, BOT, 16; “Karpýlaþtırma”, BOT, 43; “Kalfa”, BOT, 31)“Temel’e sormuşlar:-Ýshalin sebebi nedir?-Hemen cevap vermip:-Kabýz.” (“Ýshal”, BOT, 8) Bu örnek sanki bir zeka bulmacasý gibidir. 6. Zevkine fazlaca düþkündür. (“Kaçamak”, BOT, 24; “Kanatlý”, BOT, 34; “Ýp-tah”, BOT, 17) 7. Hýzly ve hýza meraklýdır. Ege’de bir düðüne gider Karadenizliye sormuşlar:-Oyunlarýmýzý nasýl buldun?-O kadar düþündükten sonra onu nenem de oynar, demip.8. Hazýrcevaptý (“Korkusuzluk”, BOT, 73; “Ýtiraz”, BOT, 19; “Ýþçi”, BOT, 16; “Kapýntý”, BOT, 45; “Kalça”, BOT, 29.9. Dil kullanýmýnda ustadýr. (“Kaçýncý”, BOT, 24; “Ýsteksizlik”, BOT, 11; “Kaza”, BOT, 49; “Ara, ara ama...”, TF, 30)10. Dikkatlidir:Temel, yurt dýþýndan Dursun’u arar. Fakat telefonda ses çok bozuktur. Söy-leyeceðini kodlamak zorunda kalýr. Ankara’nýn a’sý.Dursun hemen sorar:-Ula hangi a’sý?Bu fýkra, büyük ve küçük harflerin öðretimine baþlan çok iþe yaramaz mı? 11. Tartýpmacýdır. Bunu yansýtan fýkralarda, karpýsýndakinin sözünü çelme, yönlendirme, þartlara göre savunma yeteneðini kullanma, þapýrtma özellikleri dikkati çeker.Komutan, Temel’e sorar:-Temel, karpýdan bir düþman geliyor. Ne yaparsýn?-Vururum komutaným.-Bir tane de sađdan geliyor!-Onu da vururum komutaným.-Bir tane de soldan!-Komutaným, devletin tek askeri ben miyim? (“Kutup”, BOT, 87, “Karadenizli”, BOT, 37, “Ha bu yaþtan sonra mi?”, TF, 26, “Anana Veririm”, TF, 23, “Vururim oni”, TF, 40, “Vermedunuz ki isteysunuz”, TF, 60; “Ýstikamet”, BOT, 12, “Aman yazma”, TF, 90)12. Her zaman esprilidir. Karadeniz’in sert ve soðuk iklim þartlarýna, Kara-denizlinin titiz mizacýna raðmen ve Karadenizlinin hayatýndan kaynaklanan fýk--

ralarda “espi” eksik olmaz.5 (“Kahve”, BOT, 28) 13. Eğitime aıyktır.6 Hangi ağında olursa olsun, öğrenmekten geri kalmaz. 7dama mahkum olan Temel’e son arzusunu sormuğlar:-Ha bu baa ders olsun, demiğ.14. ğretmek ve ders vermekten de hoğlanır. “Kupku yok ki, hangi fıkra olursa olsun, gülme olgusu yanında dpnme payı olmalı. Böyle olmazsa fıkranın amacı olan ‘ders alma’ gibi bir sonucu kaldırıp atmığ oluruz ki, o zaman anlatıla sadece bir “laf ebediği”nden öteye gitmez.” 7 Karadeniz fıkralarında bunun da örnekleri çoktur. 15. Parada tutumlu olduğ kadar, bağka eylerde de tutumludur. (“ansızluk”, TF, 25) Fıkraların kısa ve zlı oluğları da bu bağlıdır.16. nsanlara yaklağmasını ve onların konuğturmasını iyi bilir. (“Desene oca-đım söndü!”);17. Karakterli Temel’e piyangodan para ykar. Eve kapanır,  ay görünmez. Alacaklılar kapıya gelir:-Niye borcunu demiyorsun?-Zer oldu da değipti demesinler diye, cevabını verir. Sonuç olarak; Karadeniz fıkraları, her yönüyle Karadeniz insanını tam ola-rak y Bu fıkraların asıl tipleri olan Temel, Dursun, Fadime vb.leri birer sembolik anıttır. Bunların yerine “Nataa” gibi ilgisiz ve olumsuz örnekler asla konulmamalıdır. Son zamanlarda, bu asıl tipler adına uydurulan seviyesiz fıkralar, “Temel’in civciv ekmesi” gibi sulu örnekler asıl tiplerimizin manevi kibilini zedelemiştir. “Temel. Fadime fıkralarda kaldı” bağlıklı  cümlelik bir haberde, 2000 yılında doğan hiçbir bebeğe “Temel” ve “Fadime” adının konulmadığı; nedeninin de fıkralar olduğu yazılmaktadır.8 Bu haberden dokuz gün sonra, by gazetelerin birinde abartılı bir karikatür ve yanında karikatürize bir bağlık: “Temel kendini mahrem yerlerinden vuruyor.” 9 Bu gibi yayınlara karđı önlemler alınmalıdır. Böyle yakıttırmalar ve yabancı uyarlamalarla kirletilmek istenir dikkat ekilmesi10, kültürel ve akademik çevrelere de önemli görevler dptğn göstermektedir.

2 Doç. Dr. Cengiz Güleç, “Karadeniz Kültürü ve Kibilini zerine Bazı Dpnceler”, Eğitim Fakültesi Dergisi, Trabzon Karadeniz Kongresi Bildirileri zel Sayısı, Samsun 1998, s.200-201.3 Hikmet Aksoy, “Karadeniz nsanı ve Fıkraları”, Temelli Fıkralar, (Haz. Komisyon), Trabzon Valliini Yayını, 1997, s.10. (Bundan sonra bu kitap TF, eklinde kısaltılacaktır.) 4 BOT kısaltması, bu kaynağın kısaltmasıdır: lhan Durusoy - Ahmet Turan Altınler, A’dan Z’ye Temel Fıkraları, Best Of Temel III (Y-M), Boyut Yayıncılık, İstanbul.5 TF, 5. 6 kr Elçin, “apırtmacasidur da” s.640, “Kılavuz”, BOT, 54.7 Hikmet Aksoy, a.g.y., s.11. 8 Milliyet, 4.1.2001, s.1.9 Hürriyet, 13.2.2001.[1]C A.g.e., s.6.